

Zjednoczenie Niemiec w 1990 roku

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

-
- Źródło: *Fragmenty traktatu zawartego w Moskwie 12 września 1990 r. podczas konferencji 2 + 4*, [w:] *Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. S.B. Lenard, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 2002, s. 355–357.

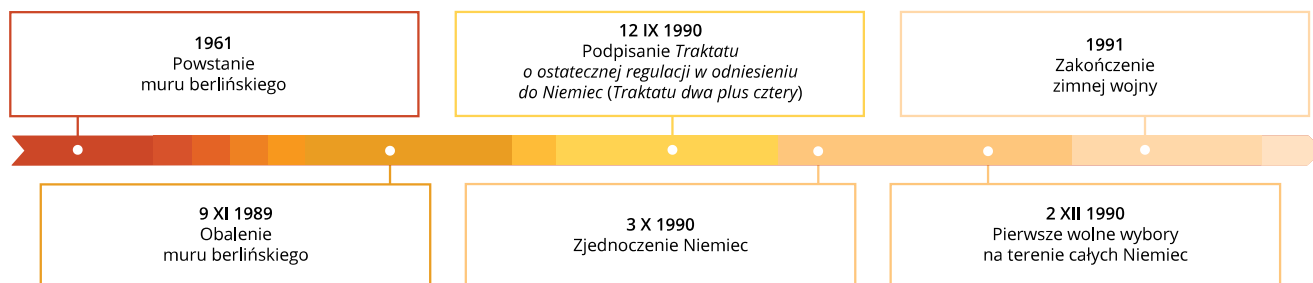

Zjednoczenie Niemiec w 1990 roku

Fragment Bramy Brandenburskiej w Berlinie, narodowy symbol współczesnych Niemiec i ich zjednoczenia w 1990 r.

Źródło: Thomas Wolf, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Pod koniec lat 80. XX w. nasiliły się ucieczki obywateli Niemieckiej Republiki Demokratycznej (NRD) do Republiki Federalnej Niemiec (RFN). Władze nie były już w stanie kontrolować odpływu ludności, który odbywał się nie tylko bezpośrednio przez granicę z RFN, lecz także przez Polskę i Węgry. Jesienią 1989 r. przez miasta niemieckie przeszły demonstracje żądania wolnych wyborów i zniesienia cenzury. Pojawiły się też hasła zjednoczenia Niemiec.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Opisziesz, jak przebiegało zjednoczenie Niemiec.

- Przeanalizujesz podejście państw zachodnich oraz Polski do połączenia NRD i RFN i wskażesz, czego obawiały się poszczególne kraje.
- Wyjaśnisz, czy słuszne jest powiedzenie, że Polacy do odzyskania niepodległości po II wojnie potrzebowali lat, Węgrzy – miesiące, a Niemcy – tygodni.

Zjednoczenie Niemiec

9 listopada 1989 r. rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej (NRD) ogłosił otwarcie przejść granicznych między Berlinem Wschodnim a Zachodnim. Na wieść o tej decyzji berlińczycy tłumnie ruszyli ku granicy i spontanicznie rozpoczęli burzenie muru berlińskiego. Milicja i wojsko, choć wysłane do pilnowania porządku, praktycznie biernie się przyglądały, nie było też jednoznacznej decyzji władz w kwestii powstrzymania rozbiórki. Wydarzenia te odbywały się w atmosferze święta, euforii i nadziei wynikającej ze zniszczenia symbolu **totalitarnego reżimu** i zniewolenia Niemiec wschodnich.

Helmut Kohl (ur. 1930) – niemiecki polityk, działacz chadecki, w latach 1982–1998 kanclerz RFN. Po upadku muru berlińskiego przedstawił program zjednoczenia Niemiec. Doprowadził do zawarcia NRD układu o unii monetarnej, gospodarczej i społecznej. Przyzwolenie na zjednoczenie wschodnich i zachodnich Niemiec uzyskał podczas tzw. konferencji 2+4, w której uczestniczyły dwa państwa niemieckie i czterech dawnych okupantów (USA, Wielka Brytania, Francja i ZSRS), którzy doprowadzili do podziału Niemiec.

Źródło: Wikipedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Rozdzieleni przez dziesięciolecia Niemcy pragnęli ponownego zjednoczenia. Na przeszkodzie temu przedsięwzięciu mógł stanąć Związek Sowiecki, którego wojska wciąż stacjonowały w NRD i sąsiednich krajach bloku wschodniego. Nowych Niemiec obawiano się także we Francji i w Polsce, przede wszystkim z powodu ewentualnych **roszczeń** terytorialnych (w konsekwencji zmian granic po II wojnie światowej) oraz ze względów historycznych, gdyż obawiano się odrodzenia silnych Niemiec. Kreml nie stawiał jednak przeszkód – zajęty był własnymi, wewnętrznymi problemami. Ówczesny przywódca ZSRS Michaił Gorbaczow wyraził zgodę na połączenie obu części Niemiec oraz pozostawienie ich w strukturach NATO. Ceną były zachodnioniemieckie obietnice pomocy gospodarczej dla Związku Sowieckiego. We wrześniu 1990 r. obradująca w Paryżu konferencja wielkich mocarstw (ZSRS, USA, Francji i Wielkiej Brytanii) oraz RFN i NRD potwierdziła nienaruszalność granic w Europie – w tym granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej. Ustalono, że zjednoczone

Niemcy staną się suwerennym państwem, wolnym od broni atomowej, chemicznej

i biologicznej, nie będą wysuwać roszczeń terytorialnych i zredukują armię. Do udziału w części rozmów dotyczących granic została też zaproszona Polska.

Ludzie na szczycie muru berlińskiego w pobliżu Bramy Brandenburskiej 9 listopada 1989 r. Napis na tablicy brzmi: „Uwaga! Opuszczasz Berlin Zachodni!”. Dopisane czarnym sprayem: „Jak?”. Przypomnij, w jaki sposób Niemcy wschodni próbowali uciec do RFN?

Źródło: Sue Ream, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Przekonanie przywódców wielkich mocarstw, przede wszystkim Związku Radzieckiego, do idei zjednoczenia było wielkim sukcesem zachodnioniemieckiego rządu Helmuta Kohla. Formalnie zjednoczenie Niemiec nastąpiło 3 października 1990 roku. Wkrótce przeprowadzono pierwsze wolne wybory na terenie całych Niemiec. Wygrała [chadecka](#) partia Helmuta Kohla, którego nazwano [kanclerzem](#) zjednoczenia. Rozpoczął się powolny, kosztowny proces integracji dwóch całkowicie odmiennych systemów gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DdSgVy14k>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Zjednoczenie Niemiec*.

Upadek muru berlińskiego

Jeszcze w połowie 1989 r. władze NRD nie zamierzały demontować muru berlińskiego, lecz pod wpływem wydarzeń w Polsce w 1989 r. w niemieckim społeczeństwie zawrzało. Nawet Kreml, rządzony przez Gorbaczowa, nalegał na złagodzenie kursu. Nowe władze NRD zdecydowane były wprowadzić pewne ułatwienia dla tych, którzy chcieli wyjechać na Zachód. Przewidywano, że każdy będzie mógł wystąpić o paszport bez konieczności podawania powodu wyjazdu i okazywania dokumentu zaproszenia (wymaganego do tej pory).

Zmiany te zapowiedział rzecznik rządu podczas konferencji prasowej 9 listopada 1989 r. Odpowiadając na pytanie włoskiego korespondenta, zakomunikował, że przejścia graniczne w Berlinie zostały otwarte. Ta błędna informacja kilkanaście minut później została powtórzona w zachodnioniemieckiej stacji telewizyjnej ARD. W ciągu najbliższej godziny na przejścia do Berlina Zachodniego natarły tłumy. Władze NRD próbowały jeszcze opanować sytuację, stawiając pod broń 12 tys. żołnierzy berlińskiego garnizonu. Nikt jednak

Günter Schabowski podczas konferencji prasowej 9 listopada 1989 r.

Źródło: Bundesarchiv, Bild 183-1989-1109-030 / Lehmann, Thomas, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

nie odważył się skierować ich przeciwko berlińczykom szturmującym mur. W ten sposób ponura budowla dzieląca Niemcy i Europę, symbol reżimu komunistycznego, przestała istnieć. Całkowita likwidacja muru oraz zbudowanych wokół niego zasieków i umocnień trwała kolejne dwa lata. Pozostawiono kilka fragmentów konstrukcji, by stanowiły dla następnych pokoleń pogładową lekcję trudnej historii XX w.

Premier NRD Hans Modrow, kanclerz RFN Helmut Kohl i burmistrz Berlina Zachodniego Walter Momper podczas oficjalnego otwarcia Bramy Brandenburskiej 22 grudnia 1989 r. Opisz uczucia, malujące się na twarzach osób słuchających przemówienia Helmuta Kohla. Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

chadecja

(skrót od chrześcijańskiej demokracji; ChD) nurt myśli polityczno-społecznej powstały pod koniec XIX w.; był katolicką odpowiedzią na świecki socjalizm; inspirowana zasadami chrześcijańskiej etyki zakłada obecnie m.in. dbałość o godność człowieka i dobro wspólne, społeczne

kanclerz

(z łac. *cancellarius* – odźwierny, sekretarz królewski, od *cancelli* – kratki sądowe) w dawnej Polsce urzędnik zajmujący się na dworze władcy kancelarią, ale także często

polityką zagraniczną: współcześnie określa się tym mianem szefa rządu niektórych państw

NATO

(ang. *North Atlantic Treaty Organization* – Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego) powstały w 1949 r. sojusz polityczno-wojskowy; obecnie skupia 29 państw członkowskich z Europy i Ameryki Północnej

reżim polityczny

wszystkie metody, środki formalne i nieformalne, które wykorzystuje władza w danym państwie w stosunkach z ludnością, organizacjami społecznymi i politycznymi; są to też zasady, według których jest sprawowana władza w państwie

rościć

zgłaszać prawo, pretensje do czegoś

totalitaryzm

system rządów, w którym organy władzy mają całkowitą kontrolę nad społeczeństwem, w tym celu wykorzystują one monopol informacyjny, oficjalną ideologię państwową, terror oraz monopartyjny system polityczny

Słowa kluczowe

RFN, NRD, kanclerz zjednoczenia, mur berliński, Helmut Kohl, zjednoczenie Niemiec, upadek muru berlińskiego, świat na przełomie tysiącleci

Bibliografia

Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. S.B. Lenard, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 2002.

Drogi do wolności. Drogi do wspólnej Europy 1945–2007, pod red. J. Eislera, Warszawa 2008.

Wielka Historia Świata, t. 1–12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności), Świat Książki 2004–2006.

G. Grass, *W drodze z Niemiec do Niemiec: dziennik roku 1990*, przeł. S. Błaut, Gdańsk 2012.

W. Czapliński, A. Galos, W. Korta, *Historia Niemiec*, Wrocław 1990.

Polska wobec zjednoczenia Niemiec. Dokumenty dyplomatyczne, red. W. Borodziej, Warszawa 2006.

Film *Good bye, Lenin!*, reż. W. Becker, 2003.

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją, a następnie wykonaj polecenia.

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Polecenie 2

Przedstaw i oceń słuszność obaw, które pojawiały się na arenie międzynarodowej w związku z wizją połączenia NRD i RFN.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Jakie działania afirmujące pozytywny stosunek do procesu zjednoczeniowego można było zauważyć wśród niemieckiego społeczeństwa? Wyjaśnij, z czego wynikały takie zachowania.

Tvoja odpowiedź

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Obejrzyj dwa fragmenty filmu, a następnie wykonaj kolejne polecenia i ćwiczenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DtECUc9u6>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Zjednoczenie Niemiec w roku 1990 – część pierwsza*.

Polecenie 2

Wyjaśnij, dlaczego akurat Stany Zjednoczone najsilniej wspierały proces zjednoczenia Niemiec. Czy przebiegł on zgodnie z założeniami USA?

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Oceń, czy słuszne jest powiedzenie, że Polacy do tego, by obalić komunizm potrzebowali lat, Węgrzy potrzebowali – miesiące, Niemcy – tygodni, a Czesi – dni. Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DtECUc9u6>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Zjednoczenie Niemiec w roku 1990 – część druga*.

Polecenie 4

Przedstaw polską politykę wobec zjednoczenia Niemiec.

Twoja odpowiedź

Polecenie 5

Wyjaśnij, co zdecydowało o tym, że ostatecznie doszło do zjednoczenia Niemiec.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Przedstaw proces zjednoczenia Niemiec. Omów zasady, na jakich doszło do połączenia.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 2

U szereguj chronologicznie wydarzenia związane ze zjednoczeniem Niemiec, dopasowując je do odpowiednich dat.

19 grudnia 1989 –

18 marca 1990 –

18 maja 1990 –

1 października 1990 –

3 października 1990 –

Niemcy uzyskują pełną suwerenność – alianckie przepisy prawne dotyczące Berlina tracą ważność

kanclerz RFN Helmut Kohl składa swoją pierwszą oficjalną wizytę w NRD

o północy przy dźwiękach *Pieśni o Niemczech* na maszt Reichstagu w Berlinie wciągnięta zostaje flaga niemiecka

podpisanie umowy państwowej o unii gospodarczej, walutowej i społecznej

pierwsze wolne wybory w NRD; wygrywają partie konserwatywne z Unią Chrześcijańskich Demokratów

Zapoznaj się z tekstem źródłowym, a następnie wykonaj polecenie.

“*Fragmenty traktatu zawartego w Moskwie 12 września 1990 r. podczas konferencji 2 + 4*”

Republika Federalna Niemiec, Niemiecka Republika Demokratyczna, Republika Francuska, Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich i Stany Zjednoczone Ameryki, świadome faktu, że ich narody od 1945 roku współżyją w warunkach pokoju, pomne najnowszych przemian historycznych w Europie, które umożliwiają przewyższenie podziału tego kontynentu, mając na uwadze prawa i odpowiedzialność czterech mocarstw wobec Berlina i Niemiec jako całości, a także odpowiednie porozumienia i decyzje czterech mocarstw z czasów wojny i okresu powojennego, [...] uzgodniły, co następuje: [...]

- (1) Zjednoczone Niemcy będą obejmować terytorium Republiki Federalnej Niemiec, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i całego Berlina. [...] Potwierdzenie ostatecznego charakteru granicy zjednoczonych Niemiec jest istotną częścią składową ładu pokojowego w Europie.
- (2) Zjednoczone Niemcy i Rzeczpospolita Polska potwierdzą istniejącą między nimi granicę w wiążącym układzie prawnomiędzynarodowym.
- (3) Zjednoczone Niemcy nie mają żadnych roszczeń terytorialnych wobec innych państw i nie będą takich roszczeń wysuwać także w przyszłości.

Uzasadnij twierdzenie, że traktat likwidował w istocie skutki prawne II wojny światowej.

Wyjaśnij, dlaczego Polska, oprócz państw niemieckich i czterech mocarstw, była jedynym państwem uwzględnionym w tekście traktatu.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij umieszczony na fragmencie muru berlińskiego napis *Danke, Gorbi!* (Dziękujemy, Gorbi!). Do kogo został on skierowany i za jakie działania Niemcy dziękują?

Źródło: RIA Novosti archive, image #428452 / Boris Babanov, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Tvoja odpowiedź

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Kalinowska

Przedmiot: Historia i teraźniejszość, Historia

Temat: Zjednoczenie Niemiec w 1990 roku

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:

1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

V. Świat i Polska w latach 1980-1991. Uczeń:

14) charakteryzuje najważniejsze zmiany geopolityczne w najbliższym otoczeniu Polski w latach 1989-1991 (zjednoczenie Niemiec, rozpad Czechosłowacji oraz ZSRS), ze szczególnym uwzględnieniem powstania niepodległych państw bałtyckich, Ukrainy i Białorusi;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- opisuje przyczyny powojennego podziału Niemiec;
- wyjaśnia przyczyny i przebieg zjednoczenia Niemiec w 1990 r.
- opisuje stosunek państw europejskich i Stanów Zjednoczonych do kwestii zjednoczenia NRD i RFN;
- tłumaczy symbolikę upadku muru berlińskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Nauczyciel prosi uczniów, aby przygotowali wiadomości na temat okoliczności powstania dwóch państw niemieckich po II wojnie światowej oraz budowy muru berlińskiego.

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję określa cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Przedstawia kryteria sukcesu oraz wyświetla na tablicy temat lekcji.
2. Prowadzący zadaje uczniom pytanie o umiejscowienie tematu lekcji w czasie. Pyta: W jakim okresie się znajdujemy? Co ważnego działo się wcześniej? Prosi wskazaną osobę (albo ochotnika) o przypomnienie najważniejszych informacji o powstaniu dwóch państw niemieckich. Uczeń krótko przedstawia informacje, prowadzący w razie konieczności dopowiada istotne fakty.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel omawia okoliczności narodzin idei zjednoczenia podzielonych państw niemieckich: charakteryzuje różnice w sytuacji gospodarczej i politycznej, oczekiwania Niemców wschodnich oraz ideę przyłączenia terenów do RFN (założenie przyłączenia Niemiec wschodnich do zachodnich).
2. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Jak myślicie, jaka była reakcja państw europejskich i USA na coraz częściej padające hasło zjednoczenia Niemiec? Czy były to reakcje

pozytywne, czy negatywne? Komu mogło zależeć na zjednoczeniu (oprócz samych Niemców), a kto mógł się czuć zaniepokojony tym faktem? Dlaczego? Uczniowie próbują intuicyjnie odpowiedzieć na te pytania.

3. **Praca z pierwszym multimedialnym („Prezentacja multimedialna”).** Nauczyciel poleca, aby uczniowie w parach zapoznali się z tekstami w prezentacji, a następnie wykonali polecenie 2 – ocenili słuszność obaw, które pojawiały się na arenie międzynarodowej w związku z ideą zjednoczenia państw niemieckich. Wybrana para przedstawia odpowiedź, pozostali uczniowie mogą ją komentować i rozwijać.
4. **Praca z drugim multimedialnym („Film + Sprawdź się”).** Nauczyciel jako uzupełnienie pracy uczniów odtwarza pierwszy z filmów, a następnie prosi, aby uczniowie indywidualnie wykonali polecenie 2: „Wyjaśnij, dlaczego akurat Stany Zjednoczone najsilniej wspierały proces zjednoczenia Niemiec. Czy przebiegł on zgodnie z założeniami USA?”. Jedna osoba odpowiada na pytanie, w razie potrzeby nauczyciel koryguje odpowiedź albo dopowiada pominięte informacje.
5. Nauczyciel omawia podejście polskich polityków i społeczeństwa do kwestii zjednoczenia Niemiec, wyjaśniając początkowe obawy, a potem zmianę stanowiska i wspieranie idei zjednoczeniowej. Objasnia symboliczne znaczenie rozbierania przez Niemców muru berlińskiego. Uczniowie wykonują w parach ćwiczenie 3 z sekcji „Film + Sprawdź się”.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenie 2, dopasowując daty do wydarzeń, oraz ćwiczenie 4 – analizują ilustrację.

Praca domowa:

Wykonaj polecenie 3 z sekcji „Prezentacja multimedialna”: „Jakie działania afirmujące pozytywny stosunek do procesu zjednoczeniowego można było zauważyć wśród niemieckiego społeczeństwa? Wyjaśnij, z czego wynikały takie zachowania”.

Materiały pomocnicze:

Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. S.B. Lenard, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 2002.

Drogi do wolności. Drogi do wspólnej Europy 1945–2007, pod red. J. Eislera, Warszawa 2008.

Wielka Historia Świata, t. 1–12 (praca pod patronatem Polskiej Akademii Umiejętności), Świat Książki 2004–2006.

G. Grass, *W drodze z Niemiec do Niemiec: dziennik roku 1990*, przeł. S. Błaut, Gdańsk 2012.

W. Czapliński, A. Galos, W. Korta, *Historia Niemiec*, Wrocław 1990.

Polska wobec zjednoczenia Niemiec. Dokumenty dyplomatyczne, red. W. Borodziej, Warszawa 2006.

Film *Good bye, Lenin!*, reż. W. Becker, 2003.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą zapoznać się z dwiema częściami filmu przed lekcją, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę. Multimedium to może również zostać wykorzystane w lekcji o stosunkach polsko-niemieckich w czasie przemian 1989 roku.